

Metaforer i Ciceros *Pro Caelio*

Anders Dalström
Kandidatuppsats i latin
Handledare: Professor Arne Jönsson
080602

Innehållsförteckning

1. Inledning 4
2. Syfte och avgränsning 6
3. Metod och material 8
4. Redogörelse för de olika metaforerna utifrån källdomän 13
- 4.1 Rumsliga metaforer 13

4.1.1 Upp och ner 13

4.1.2 Rörelse 15

4.1.3 Början och slut 18

4.1.4 Plats 19

4.1.5 Närhet och avstånd 20

4.1.6 Övriga rumsliga metaforer 20

4.1.7 Sammanställning av de rumsliga metaforerna 21

4.2 Ontologiska metaforer 21

4.2.1 Personifiering 22

4.2.2 Fysisk storlek 23

4.2.3 Behållarmetaforer 25

4.2.4 Skärpa/skarphet 26

4.2.5 Naturliga fenomen 27

4.2.5.1 Ljus och mörker 27

4.2.5.2 De fyra elementen 28

4.2.5.3 Växter och djur 30

4.2.6 Tyngd/styrka/hårdhet och deras motsatser 31

4.2.7 Övriga ontologiska metaforer 36

4.2.8 Sammanställning av de ontologiska metaforerna 39

4.3 Strukturella metaforer 40

4.3.1 Byggnader/byggnadskonst 40

4.3.2 Tid 41

4.3.3 Strid 42

4.3.4 Sammanställning av de strukturella metaforerna 45

4.4 Sammanställning av det totala antalet metaforer 46

4.5	Definitionsfrågor	46
5.	Diskussion och slutsatser	48
6.	Litteraturlörteckning	51
	Appendix	52

1. Inledning

Cicero behöver ingen närmare presentation. Hans försvarstal för Marcus Caelius Rufus hölls i början av april år 56 f.Kr¹, året efter det att Cicero hade blivit återkallad från sin påtvingade exil. Caelius var en av Ciceros skyddslingar, men de hade kommit på kant med varandra när Caelius visade sympatier för Catilinas sammansvärjning (63 f.Kr). År 59 f.Kr uppträdde de på var sin sida i rättegången mot Antonius, som hade varit Ciceros konsulskollega; Caelius anklagade helt fräckt denne för samröre med Catilina trots att Caelius själv gjort sig skyldig till sådant. Caelius vann rättegången och blev något av en celebritet i Rom². Han inledde ett förhållande med den ökända Clodia, syster till Ciceros ärkefiende Clodius, men avbröt det när han blev varse att det skvallrades en hel del om honom och Clodia. Att bli övergiven helt sonika på det sättet var en ny situation för Clodia, som bestämde sig för att utkräva hämnd. När Caelius år 57 på nytt drog L. Calpurnius Bestia inför rätta (Cicero hade framgångsrikt försvarat Calpurnius i den första rättegången) lärer sig Clodia med dennes son, Atratinus, och de övriga åklagarna, L. Herennius Balbus och en viss P. Clodius³, och väckte ett motåtal. Cicero uppträdde denna gång till Caelius försvar, något som kan tyckas uppseendeväckande, men om man tar med i beräkningarna att Cicero lekte med tanken att försvara Catilina (se *ad Att.* i.2.1) framstår det inte längre som lika förvånansvärt. Cicero hade med andra ord inga större moraliska betänkligheter när det gällde sitt val av klienter. Att Clodia lärer sig med åklagarna gjorde nog beslutet tämligen lätt för Cicero. Caelius blev frikänd och Ciceros försvarstal räknas till hans mest klassiska. Talet innefattar också Ciceros försvar av ungdomen och de nya seder som oundvikligen trängt sig på i takt med Roms ökade välstånd. Som Conte säger: ”In reviewing the stages of Caelius’s life Cicero can give a cross section of Roman society in his day, and he strives to justify to the judges the new customs that the youth have recently adopted, which can give rise to scandal only in the eyes of gloomy moralists too attached to the past” (*Latin Literature – A History*, 183).

Som med de flesta andra texter från antiken finns en uppsjö av sekundärlitteratur. Austin nämner i bibliografin av sin kommenterade utgåva av *Pro Caelio* ett drygt 60-tal verk och under de dryga 50 år sedan denna utgåva har ytterligare ett antal verk utgivits som behandlar detta tal. För mer ingående bakgrundsinformation kring talet kan ovan citerade *Processen mot Caelius och Ciceros Försvarstal* av Dag Norberg rekommenderas.

2. Syfte och avgränsning

Syftet med denna uppsats är att utifrån Lakoffs och Johnsons metafor-teorier i *Metaphors We Live by* (1980/2003) undersöka vilka typer av metaforer Cicero använder sig av i *Pro Caelio*. von Albrecht (2003) påstår i *Cicero's style – A Synopsis*: ”For civil cases the plain style is most appropriate... Of course, pure Latin is a requirement, and aphorisms, witticism, irony and humour are not forbidden; *even* metaphors may occur, but no neologisms” (22, min kursivering). Jag kommer i denna uppsats att visa att metaforer inte bara förekommer utan även utgör en betydande del av Ciceros tal. Skillnaden beror förstås till stor del på hur man definierar metaforer (se vidare kapitel 3, ’Metod och material’ för Lakoffs och Johnsons definition, som är den jag använder mig av). Jag kommer även att jämföra mina resultat med Anna-Stina Ekedahls C-uppsats ’Metaforer i Ciceros *De Amicitia*’ framlagd vid Språk- och Litteraturcentrum, Lunds Universitet vt-04 för att se om Cicero använder sig av en annan uppsättning metaforer i en filosofisk text än i ett rättegångstal. Inspirerad av von Albrechts studium av skillnader i stil i de olika delarna av Ciceros tal (*Pro Caelio* består av fyra delar: *exordium*, *praemunitio*, *argumentatio* och *peroratio*), bestämde jag mig för att undersöka om detta även kunde appliceras på Ciceros bruk av metaforer. Slutligen kommer jag även att göra vissa jämförelser med Peter Franssons rön om metaforbruket i Propertius första bok, *Monobiblos*, framlagda i C-uppsatsen ’Kärlekens språk hos Sextus Propertius’, Språk- och Litteraturcentrum, Lunds Universitet, vt-08.

Den konkreta frågeställningen blir alltså tredelad: Vilka metaforer förekommer i *Pro Caelio*; vilka likheter och skillnader i metaforbruk föreligger i en jämförelse med *De Amicitia* och Propertius diktning; finns det några interna skillnader i metaforbruk i *Pro Caelio*, baserat på var i texten de förekommer.

Risken finns givetvis att jag kan ha missat en eller annan metafor, men jag anser att underlaget (det totala antalet metaforer uppgår till 403) är så pass omfattande att detta inte skulle förändra slutresultatet nämnvärt, om ens alls.

Jag har valt att acceptera Austins version av texten utan förbehåll, av tre orsaker: (se även 3. Metod och material). För det första besitter jag inte den kunskap som skulle krävas för att göra en textkritisk granskning, för det andra hade det varit mycket tidskrävande och slutligen för att det förmodligen inte skulle göra så stor skillnad för de slutsatser som kan dras om Ciceros metaforbruk. I de fall metaforen är ett resultat av en konjektur kommer jag dock att flagga för detta. Jag har dock bara hittat tre förekomster där konjekturer är inblandade (se kapitel 4.1.2 och

4.2.3). Av dessa är det endast en konjektur (*lenior* i 4.2.3) som förändrar betydelsen i så hög utsträckning att metaforen inte längre skulle räknas som den typ av metafor jag har klassat den som.

3. Metod och material

Som utgångspunkt har jag, som ovan nämnts, använt Austins utgåva av *Pro Caelio* (tredje upplagan från 1960). Eftersom jag tyvärr under skrivandet av denna uppsats inte haft tillgång till *The Oxford Latin Dictionary* kommer jag att använda *Norstedts Latinsk - Svenska Ordbok*⁴ för definitioner och diskussioner kring de olika ord och fraser som utgör de metaforer som ligger till underlag för denna uppsats.

'Metaphor' definieras i *The Concise Oxford English Dictionary*: "a figure of speech in which a word or phrase is applied to something to which it is not literally applicable". Traditionellt sett är metaforer förknippade med skönlitteratur och poesi, men Lakoff och Johnson argumenterar i *Metaphors We Live by* att språket (oavsett vilket) är genomsyrat av metaforer: "We have found...that metaphor is pervasive in everyday life, not just in language but in thought and action" (3). De säger vidare: "The essence of metaphor is understanding and experiencing one kind of things in terms of another" (5). Utifrån detta har de skapat begreppen *target domain* och *source domain*. Den förra definieras som "constituted by the immediate subject matter" och den senare "in which important metaphorical reasoning takes place and that provides the source concepts in that reasoning" (265). De gängse svenska översättningarna verkar vara 'måldomän' och 'källdomän', vilka jag har valt att använda i denna uppsats. Lakoff och Johnson ger en uppsjö med exempel. Ett av de mest passande i detta sammanhang är "Argument is War" där 'argument' är måldomänen och 'war' är källdomänen, dvs. måldomänen 'argument' ges egenskaper som beskrivs genom källdomänen 'krig' som i exemplet: "He *shot down* all of my arguments." Jag har utgått ifrån de kategoriseringar som Lakoff och Johnson använder sig av. Enligt dem finns det tre övergripande typer av metaforer: "orientational, ontological and structural". Lakoff och Johnson tar visserligen i efterordet från 2003 avstånd från denna deras ursprungliga inledning: "The division of metaphors into three types – orientational, ontological, and structural – was artificial. All metaphors are structural (in that they map structures to structures); all are ontological (in that they created target domain entities); and many are orientational (in that they map orientational image-schemas)" (264). Jag har likväl valt att använda denna indelning eftersom jag anser att den hjälper till att producera en tydligare blick över de metaforer som förekommer i texten. Min huvudindelning är alltså:

1) Ontologiska metaforer dvs. behållarmetaforer och substansmetaforer; idéer, handlingar och andra abstrakta begrepp ges konkreta egenskaper.

2) 'Oriental metaphors' som jag i likhet med Ekedahl valt att översätta som 'rumsliga metaforer'. Lakoff och Johnson säger: "These spatial orientations arise from the fact that we have bodies of the sort we have and that they function as they do in our physical environment...Such metaphorical orientations are not arbitrary. They have a basis in our physical and cultural experience" (14). De diskuterar till exempel ingående konceptet 'upp' som något positivt och 'ner' som något negativt (14 ff.). Jag behandlar förekomsten av dessa metaforer i *Pro Caelio* i avsnitt 4.1.1

3) Strukturella metaforer som enligt Lakoff och Johnson är mer komplexa än ontologiska och rumsliga metaforer: "Structural metaphors allow us to do much more than just orient concepts, refer to them, quantify them, etc., as we do with simple orientational and ontological metaphors; they allow us, in addition, to use one highly structured and clearly delineated concept to structure another" (61). De säger dock vidare att de i grunden bygger på ontologiska metaforer och ger exemplen *LABOUR IS A RESOURCE* och *TIME IS A RESOURCE* och förklarar att "[t]hese two complex structural metaphors both employ simple ontological metaphors. *LABOUR IS A RESOURCE* uses *AN ACTIVITY IS A SUBSTANCE*. *TIME IS A RESOURCE* uses *TIME IS A SUBSTANCE* (66). De källdomäner jag tar upp under denna rubrik är byggnader, tid och strid. De används i hög utsträckning för ett mer komplext bildspråk och det är nog i denna kategori de flesta metaforer enligt den klassiska definitionen står att finna.

Jag har valt att utgå ifrån ovanstående indelning och i denna introducerat underkategorier för att göra sammanställningen mer överskådlig. Jag har vidare försökt placera de olika kategorierna utifrån hur intressanta jag tycker att de är och i stigande ordning, dvs. jag har lämnat de avsnitt jag själv finner mest intressanta till sist. Det går givetvis att ha synpunkter på denna indelning och i detta sammanhang är en av de svåraste frågorna, i mitt tycke, att korrekt (om det nu är möjligt) klassificera metaforerna. I varje kategori kommer jag att diskutera metaforerna i den ordning de förekommer i texten, men jag har i de olika underkategorierna, så långt det är möjligt, fört samman metaforer med samma källdomän för att visa hur Cicero behandlar samma resonemang på olika ställen i texten; som exempel kan nämnas hur Cicero använder källdomänerna *durus* och *firmus* när han diskuterar 'gammalromerska' dygder.

Efter varje huvudkapitel följer en sammanställning av antalet metaforer och hur dessa fördelar sig på talets olika delar (se längre ner på denna sida för en definition). Jag har dock valt att spara mina kommentarer och slutsatser kring dessa siffror till kapitel 5 (Diskussion och slutsatser).

Till skillnad från Lakoff och Johnson har jag valt att inte undersöka metonymier. Detta eftersom jag inte håller med om att metonymi skulle vara en sorts metafor. Jag anser det snarare vara en

annan sorts trop. I efterordet från 2003 säger de faktiskt också: ”The distinction between metaphor and metonymy is real but often confusing” (265). Dock tar jag i stycket som behandlar personifiering (se 4.2.1) upp ett par citat där det är svårt att dra gränsen mellan metonymi och personifiering.

I min uppställning av metaforerna har jag valt att utgå från källdomänerna. Detta är helt och hållet en fråga om tycke och smak. Ekedahl har valt ett annat tillvägagångssätt där hon utgår från måldomäner, men hon har en sammanställning av metaforerna i *De Amicitia* baserad på källdomäner, på vilken jag baserar jämförelsen texterna emellan. Denna lista finns bifogad som appendix till denna uppsats.

Peter Franssons undersökning av metaforerna i Propertius fokuserar på måldomänen kärlek och undersöker följande källdomäner:

KÄRLEKEN ÄR EN SJUKDOM
KÄRLEKEN ÄR ETT SÅR
KÄRLEKEN ÄR ETT SLAVERI
KÄRLEKEN ÄR ETT KRIG
KÄRLEKEN ÄR ATT DÖ
KÄRLEKEN ÄR ETT BAND
KÄRLEKEN ÄR EN ELD

Jag presenterar kortfattat resultatet av mina jämförelser i kapitel 5, diskussion och slutsatser.

När det gäller skillnaden i metaforbruk beroende på var i texten det förekommer har jag utgått ifrån Austins indelning, som verkar vara den allmänt vedertagna, dvs: §§ 1-2, *exordium*, vars ursprungsbetydelse enligt Ahlberg är ’början, ursprung, upphov’ men ordet är även markerat som ’Spec. ret. Inledning t. Tal el. avhandling’; §§ 3-50, *praemunitio*, som är en renodlad retorisk term med betydelsen ’tryggande av en position, skyddsåtgärd, förebyggande’; §§ 51-69, *argumentatio*: ’bevisföring, motivering’; Slutligen §§ 70-80, *peroratio*: ’avslutning på anförande, epilog; slutframställning i process, siste talarens framställning, parternas slutanförande’. Austin påpekar:

”Normally the *exordium* would be followed by the *narratio* or ’statement of facts’ (see Quintil. iv. 2): in this speech there is instead a long section devoted to clearing away a number of insinuations made by the prosecution; the actual *narratio* seems about to begin in § 30, but it is quickly side-tracked, and Cicero does not return to it until § 51, where it takes a very sketchy form and is at once merged in the *argumentatio*. (45)

För att illustrera hur jag har gått tillväga återger jag här de två första kapitlen från *Pro Caelio*. Metaforerna är understukna och efter citatet följer en kategorisering av de olika metaforerna.

Si quis, iudices, forte nunc adsit ignarus legum iudiciorum consuetudinis nostrae, miretur profecto quae sit tanta atrocitas huiusce causae, quod diebus festis ludisque publicis, omnibus forensibus negotiis intermissis, unum hoc iudicium exerceatur, nec dubitet quin tanti facinoris reus arguatur ut eo neglecto civitas stare non possit. Idem cum audiat esse legem quae de seditiosis consceleratisque civibus qui armati senatum obsederint, magistratibus vim attulerint, rem publicam oppugnarint, cotidie quaeri iubeat : legem non improbet, crimen quod versetur in iudicio requirat; cum audiat nullum facinus, nullam audaciam, nullam vim in iudicium vocari, sed adolescentem inlustri ingenio, industria, gratia accusari ab eius filio quem ipse in iudicium et vocet et vocarit, oppugnari autem opibus meretriciis: Atratini ipsius pietatem non reprehendat, libidinem muliebrem comprimendam putet, vos laboriosos existimet quibus otiosis ne in communi quidem otio liceat esse. Etenim si attendere diligenter, existimare vere de omni hac causa volueritis, sic constitueritis, iudices, nec descensurum quemquam ad hanc accusationem fuisse, cui, utrum vellet, liceret, nec, cum descendisset, quicumquam habiturum spei fuisse, nisi alicuius intolerabili libidine et nimis acerbo odio niteretur. Sed ego Atratino, humanissimo atque optimo adolescenti meo necessario, ignosco, qui habet excusationem vel pietatis vel necessitatis vel aetatis. Si voluit accusare, pietati tribuo, si iussus est, necessitati, si speravit aliquid, pueritiae. Ceteris non modo nihil ignoscendum, sed etiam acriter est resistendum.

Tanta atrocita, tanti facinoris, inlustri ingenio, libidinem mulierem comprimendam, vos laboriosos existimet, intolerabili libidine och acerbo odio niteretur räknar jag till de ontologiska metaforerna, dvs. abstrakta begrepp, i dessa fall t.ex. brott, lusta och den romerska republiken, ges form och/eller substans.

Magistratibus vim attulerint har jag klassat som en rumslig metafor (metaforen finns i *attulerint*) – att bära hand på någon. *Descensurum...ad hanc accusationem* innehåller två rumsliga metaforer. Den första är *descensurum* som är en del av resonemanget att 'upp' är något positivt och 'ner' något negativt och den andra är *ad accusationem* där *ad* används för att ange riktning mot det abstrakta begreppet *accusatio*.

civitas stare non possit, rem publicam oppugnarint, oppugnari autem opibus meretriciis och acriter est resistendum behandlas under de strukturella metaforerna. Den första har källdomänen 'byggnader' (*stare*), medan de tre senare har 'strid' som källdomän (*oppugnarint; oppugnari;*

resistendum). När det gäller *oppugno* och *resisto* och andra begrepp associerade med strid framkom det på ett tidigt stadium att dessa källomäner var mycket vanligt förekommande i *Pro Caelio*. Jag har därför valt att behandla dessa under en enskild rubrik (strid).

4. Redogörelse för de olika metaforerna utifrån källdomän

Här följer uppsatsens huvudavsnitt. Jag har valt att dela upp de rumsliga metaforerna i följande avsnitt: upp och ner; rörelse; början och slut; plats; närhet och avstånd; övriga rumsliga metaforer. Indelningen för de ontologiska metaforerna är som följer: fysisk storlek; behållarmetaforer; tyngd/styrka/hårdhet och dess motsatser; skärpa/skarphet; naturliga fenomen; övriga ontologiska metaforer. De strukturella metaforerna har jag delat in i: byggnader; tid; strid.

4.1 Rumsliga metaforer

De rumsliga metaforerna verkar inte skilja sig åt nämnvärt jämfört med hur vi använder dem idag, vilket gör att jag anser att de ofta talar för sig själva. Jag kommer därför att behandla dem något mer kortfattat än övriga typer av metaforer. Samtidigt kan det vara värt att notera att dessa utgör den största andelen metaforer.

4.1.1 Upp och ner

Som jag nämnt i teoriavsnittet hävdar Lakoff och Johnson att rumsliga (orientational) metaforer vars källdomäner är 'upp' har en positiv innebörd medan källdomänen 'ner' har en negativ innebörd. Detta stämmer väl överens med hur Cicero använder dessa domäner.

nec descensurum quemquam ad hanc accusationem fuisse cui utrum vellet licere nec, cum descendisset, quicquam habiturum spei fuisse, nisi alicuius intolerabili libidine et nimis acerbo odio niteretur (2)

Itaque a maledictis impudicitiae ad coniurationis invidiam oratio est vestra delapsa (15)

Nec, si sibi semel periculum ambitus subeundum putaret, ipse alterum iterum ambitus crimine arcesseret (16) Uttrycket återkommer i 47, om än i något annan form: *Hic, si laborem fugeret, si obstrictus voluptatibus teneretur, hac in acie cotidie versaretur, appeteret inimicitias, in iudicium vocaret, subiret periculum capitis, ipse inspectante populo Romano tot iam mensis aut de salute aut de gloria dimicaret.* Dock får man här ta hänsyn till att antonymen *supereo inte

existerar på latin och att den svenska motsvarigheten 'övergå' knappast är att se som antonym till 'undergå' eller att det är ett odelat positivt laddat ord.

Nam si ipse oriatur et nascetur ex sese, fortasse, ut soleo, commovebor; sin autem est rivulus arcessitus et ductus ab ipso capite accusationis vestrae, laetabor, cum tanta gratia tantisque opibus vestra nitatur, unum senatorem esse solum qui vobis gratificari vellet inventum (19) ab ipso capite återkommer under vattenmetaforerna (se 4.2.6.2) och 'den mänskliga kroppen' (se 4.2.7) eftersom 'caput' har betydelsen 'källa' vilket i sin tur är en metafor med källdomänen 'den mänskliga kroppen'.

Funguntur officio, defendunt suos, faciunt quod viri fortissimi solent; laesi dolunt, irati efferuntur, pugnant lacessiti (21) Den betydelse av 'effero' som här avses betyder ursprungligen 'höja, resa', men i passivum kan det översättas med 'bli stolt el. övermodig'.

Equidem multos et vidi in hac civitate et audivi, non modo qui primoribus labris gustassent genus hoc vitae et extremis, ut dicitur, digitis attigissent sed qui totam adulescentiam voluptatibus dedissent, emersisse aliquando et se ad frugam bonam, ut dicitur, recepisse gravisque homines atque inlustris fuisse. (28)

Sed vestrae sapientiae, iudices, est non abduci ab reo nec, quos aculeos habeat severitas gravitasque vestra, cum eos accusator erexerit in rem, in vitia, in mores, in tempora, emittere in hominem et reum (29)

Magnum rursus odium video cum crudelissimo discidio exstitisse (31)

si illo austero more ac modo, aliquis mihi ab inferis excitandus est ex barbatis illis...qui obiurget mulierem (33) Här kontrasterar Cicero 'upp' och 'ner' på ett effektivt sätt.

Qui simul ac pedem limine extulerat, omnis prope civis virtute, gloria, dignitate superabat (34)

Eximiae virtutes firmata iam aetate exstiterunt (43)

Audetis excitare tanti flagiti memoriam (71)

Voluit vetere instituto et eorum adulescentium exemplo qui post in civitate summi viri et clarissimi cives extiterunt industriam suam a populo Romano ex aliqua inlustri accusatione cognosci (73)

Verum ex eo quicquid erat emersit totumque se eiecit atque extulit, tantumque abest ab illius familiaritatis infamia ut eiusdem nunc ab sese inimicitias odiumque propulset (75)

4.1.2 Rörelse

Rörelsemetaforerna utgör en stor del av de metaforer som förekommer i *Pro Caelio*. De flesta skiljer sig inte nämnvärt jämfört med hur de används idag.

Magistratibus vim attulerint (1)

Equidem, ut ad me revertabar, ab his fontibus profluxi ad hominum famam, et meus hic forensis labor vitaeque ratio demanavit ad existimationem hominum paulo latius (6) demanavit återkommer även under vattenmetaforerna.

Itaque a maledictis impudicitiae ad coniurationis invidiam oratio est vestra delapsa (15)

ergo haec removeantur, ut aliquando, in quibus causa nititur, ad ea veniamus. (25)

tamen non numquam verebar ne illa subtiliter ad criminandum inducta oratio ad animos vestros sensim ac leniter accederet (25)

Redeo nunc ad te, Caeli (37)

in hoc flexu quasi aetatis...fama adulescentis paululum haesit ad metas (75)

Detta är en metafor som inte förekommer i modern tid. Källdomänen är de romerska hästkapplöpningarna.

Sed vestrae sapientiae, iudices, est non abduci ab reo nec, quos aculeos habeat severitas gravitasque vestra, cum eos accusator erexerit in rem, in vitia, in mores, in tempora, emittere in hominem et reum (29)

Itaque haec causa ab argumentis, a coniectura, ab eis signis quibus veritas inlustrari solet ad testis tota tractata est (66)

Audetisne, cum ab ea muliere veniatis, facere istorum hominum mentionem (71)

Et multi hoc idem ex omni ordine atque ex omni aetate fecerunt (12)

Cum ex amplissimo genere in familiam clarissimam nupsisses (34)

Vidi enim, vidi et illum hausit dolorem vel acerbissimum in vita cum Q. Metellus abstraheretur e sinu gremioque patriae (59)

Verum ex eo quicquid erat emersit totumque se eiecit atque extulit, tantumque abest ab illius familiaritatis infamia ut eiusdem nunc ab sese inimicitias odiumque propulset (75) Istället för eiecit (övers. kasta (driva, stöta) ut, för|driva, -visa) finns läsarten erexit (övers. resa upp, lyfta i höjden, höja). Källdomänen skulle följaktligen enligt min indelning ändras från 'rörelse' till 'upp'.

Suam naturam huc et illuc torquere et flectere (13). Formuleringen återkommer i kapitel 22: Equidem abducam a testibus neque huius iudici veritatem quae mutari nullo modo potest in voluntate testium conlocari sinam quae facillime fingi, nullo negotio flecti ac detorqueri potest (22)

Quod quidem in hac aetate minime reprehendum est. (18)

cur productus a vobis potius quam ipse per se (19)

Ac prima pars fuit illa quae me minus movebat...Non me haec movent quae perspicue falsa sunt...Neque vero illud me commovet, quod sibi in Lupercis sodalem esse Caelium dixit. (26)

Cur te fraterna vitia potius quam bona paterna...etiam in feminis repetita moverunt (34)

removebo illum senem durum (36)

Dies iam me deficiat si quae dici in eam sententiam possunt coner expromere (29)
Grundbetydelsen är 'taga (hämta) ut el. fram' men i överförd betydelse, som här, 'yttra sig om'.

Perfugiis nihil utor aetatis (30)

Voces sunt contumeliosae temere ab irato accusatore nullo auctore emissae (31)

Sin ista muliere remota nec crimen ullum nec opes ad appugnandum M. Caelium illis relinquuntur. (32)

nunc agam modice nec longius progrediar quam me mea fides et causa ipsa coget (32)

candor huius te et proceritas, voltus oculique pepulerunt (36)

non potes; calcitrat, respuit, repellit, non putat tua dona esse tanti (36)

Dide ac dissice (37) Austin översätter detta som "scatter and squander" (100) och påpekar att läsarten 'disice' också förekommer, vilket är den läsart som Möller- Jensen och Aili⁵ valt i sin svenska översättning: "sprid och slå i spillror"

Responderet Caelius se nulla cupiditate inductum de via decesisse (38)

Nos qui hanc sectam rationemque vitae re magis quam verbis secuti sumus (40)

Eximiae virtutes firmata iam aetate exstiterunt (43) Ahlberg påpekar att eximius (som översätts med 'utomordentlig, förträfflig' etc.) är avlett från eximo vilket betyder 'taga ut (bort, ned av), men även 'lösgöra, lossa, befria' och 'bort|taga, -skaffa, avlägsna'.

Qua re in hoc genere labor offendit homines a studioque deterret (46)

huc unius mulieris libidinem esse prolapsam (47)

Obliviscor iam iniurias tuas, Clodia, depono memoriam doloris mei (50)

minime esse credendum homini tam ingenioso tamque prudenti non venisse in mentem rem tanti sceleris ignotis alienisque servis non esse credendam. (53)

Possum omnis latebras suspicionum peragraré dicendo (53)

an aliquam vocem putatis ipsam pro se causam et veritatem posse mittere? (55)

In qua nihil geratur quod foras proferendum sit (57)

Nonne ipsam domum metuet ne quam vocem eiciat (60)

qui se numquam profecto, si in istum locum processerint, explicabunt (67)

Quam ob rem excutiemus omnis istorum delicias, omnis ineptias, si prodierint (67)

ut eundem quem optimi ac nobilissimi petere cursum laudis videretur (72)

4.1.3 Början och slut

Ac mihi quidem videretur, iudices, hic introitus defensionis adolescentiae M. Caeli maxime convenire (3)

Sed qui prima illa initia aetatis integra atque inviolata praestitisset (11)

Quod haud scio an de ambitu et de criminibus istis sodalium ac sequestrium, quoniam huc incidi, similiter respondendum putem (16)

Sed quid ego, iudices, ita gravem personam induxi ut verear ne se idem Appius repente convertat et Caelium incipiat accusare illa sua gravitate censoria? (35)

Responderet Caelius se nulla cupiditate inductum de via decesisse (38)

principium invenire neque evolvere exitum possum (56)

Sin ei tanta consuetudo quanta a vobis inducitur non erat (58)

Velut haec tota fabella veteris et plurimarum fabularum poe­triae quam est sine argumentum, quam nullum invenire exitum potest (64)

mimi ergo iam exitus, non fabulae (65)

nullus exitus criminis reperietur (66)

4.1.4 Plats

Equitis autem Romani esse filium neque his iudicantibus criminis loci poni ab accusatoribus neque his iudicantibus oportuit neque defendentibus nobis (4)

vellem aliquis ex vobis robustioribus hunc male dicendi locum suscepisset (7)

Nam quod aetas M. Caeli dare potuit isti suspicioni locum (9)

id hoc loco defendo (10)

posuistis enim, atque id tamen titubanter et strictim, coniurationis hunc propter amicitiae Catilinae participem fuisse (15)

Quo loco possum dicere id quod vir clarissimus, M. Crassus...paulo ante dixit (18)

Cum ad id loci venero (18)

perfacile est isti loco respondere (24)

In voluptatibus adolescentiam suam conlocaret (39)

Atque hoc etiam loco M. Camurti et C. Caeserni damnatio praedicatur (71)

4.1.5 Närhet och avstånd

longe ab ista suspicione abhorrere debet (10)

ac longius mihi quidem contexere hoc carmen liceret (18)

cuicuiusmodi autem sit, a sua putat esse seiunctam (24)

Amores autem et deliciae quae vocantur, quae firmiore animo praeditus diutius molestae non solent esse (44)

M Caeli longissime a tanti sceleris atrocitate esse disiunctos (53)

Sed cur diutius vos...teneo (55) Tid ses här som en sträcka.

4.1.6 Övriga rumsliga metaforer

Följande tre metaforer passar inte riktigt in iföregående kategorier:

excluditote eorum cupiditate (22)

Sed etiam adulescentes humanissimi et doctissimi, rectissimis studiis atque optimis artibus praediti (24)

nisi omnia quae cum turpitudine aliqua dicerentur in istam quadrare apte viderentur (69)

4.1.7 Sammanställning av de rumsliga metaforena

Jag kommer att diskutera dessa resultat mer ingående i kapitel 5 (Diskussion och slutsatser). Här följer en enkel sammanställning av det totala antalet metaforer och hur de fördelar sig på de olika avsnitten i talet.

Totala antalet rumsliga metaforer: 121.

Genomsnittligt antal rumsliga metaforer per kapitel: $121/80 = 1.51$

§§ 1-2, exordium: 3

Genomsnittligt antal rumsliga metaforer per kapitel: 1,5

§§ 3-50, praemunitio: 81

Genomsnittligt antal rumsliga metaforer per kapitel: 1,69

§§ 51-69, argumentatio: 23

Genomsnittligt antal rumsliga metaforer per kapitel: 1,21

§§ 70-80, peroratio: 14

Genomsnittligt antal rumsliga metaforer per kapitel: 1,27

4.2 Ontologiska metaforer

De ontologiska metaforerna har jag delat in i avsnitten ‘personifiering’; ‘fysisk storlek’; ‘behållarmetaforer’; ‘skärpa/skarphet’; ‘naturliga fenomen’ med underrubrikerna ‘ljus och mörker’, ‘de fyra elementen – eld, vatten, vind och jord’; ‘tyngd/styrka/hårdhet och deras motsatser’ samt ‘övriga ontologiska metaforer’. Tyngdpunkten i detta avsnitt kommer att ligga på redogörelsen för de metaforer som har ‘tyngd’ etc. som källdomän eftersom jag tycker att de visar hur Cicero använder dem för att framställa Caelius i en bättre dager och för att de skiljer sig från hur Cicero använder dem i andra texter.

4.2.1 Personifiering

Lakoff och Johnson säger: “Perhaps the most obvious ontological metaphors are those where the physical object is further specified as being a person” (33). Det totala antalet personifieringar i *Pro Caelio* uppgår till 20. Dock förekommer ett par exempel där personifieringarna även skulle kunna klassas som metonymier. Jag behandlar dessa sist i detta avsnitt.

tamen infamiam veram effugere non poterat (11) Här kan en parallell till Aeneidens fjärde sång anas: *extemplo Libyae magnas it Fama per urbes* (r. 173) De abstrakta begreppen ‘rykte’ respektive ‘vanrykte’/‘vanära’ ges här, åtminstone indirekt, mänskliga drag. Man skulle dock kunna argumentera för att man kan fly från till exempel vilda djur och ogynnsamma väderleksförhållanden, varvid detta följaktligen inte skulle kunna räknas som en personifiering.

Ipsa natura profundit adolescentiae cupiditates (28)

Magnum rursus odium video cum crudelissimo discidio exstitisse (31)

Multa enim nobis natura ipsa genuit quibus sopita virtus coniveret interdum (41)

Vidi enim, vidi et illum hausit dolorem vel acerbissimum in vita cum Q. Metellus abstraheretur e sinu gremioque patriae (59) Fäderneslandet ges här mänskliga, eller kanske t.o.m. moderliga egenskaper.

sed abiit huius tempus querelae (74)

De följande fem citaten skulle kunna räknas som metonymier istället för personifieringar. I de tre första exemplen nedan är det inte helt självklart om det är huset som ges mänskliga drag eller om huset används för att representera dess innehåll, dvs. personerna som bor i det. Lakoff och Johnson har rätt i att det inte är helt lätt att skilja på metaforer och metonymier.

Nemo hunc M. Caelium in illo aetatis flore vidit nisi aut cum patre aut mecum aut in M. Crassi castissima domo cum artibus honestissimis erudiretur. (9)

Totum crimen profertur ex inimica, ex infami, ex crudeli, ex facinerosa, ex libidinosa domo (55)

Nonne ipsam domum metuet ne quam vocem eiciat, non parietes conscios, non noctem illam funestam ac luctuosam perhorrescet (60)

nihil Baiae denique ipsae loquuntur. Illae vero non loquuntur solum verum etiam personant (47)

Et infelici vicinitate et insolentia voluptatum, quae, cum inclusae diutius et prima aetate compressae et constrictae fuerunt (75)

4.2.2 Fysisk storlek

Cicero använder sig ofta av storlek för att kvantifiera abstrakta begrepp.

miretur profecto quae sit tanta atrocitas huiusce causae (1)

Nec dubitet quin tanti facinoris reus arguatur ut eo neglecto civitas stare non possit (1)

Qui enim tantus furor in Caelio? (15)

cum tanta gratia tantisque opibus vestra nitatur, unum senatorem esse solum qui vobis gratificari vellet inventum (19).

M Caeli longissime a tanti sceleris atrocitate esse disiunctos ; minime esse credendum homini tam ingenioso tamque prudenti non venisse in mentem rem tanti sceleris ignotis alienisque servis non esse credendam. (53)

Sin ei tanta consuetudo quanta a vobis inducitur non erat (58)

facinoris denique voce tanti sceleris crimen expresserint (66)

Audetis excitare tanti flagiti memoriam (71)

Nam P. Clodius, amicus meus, cum se gravissime vehementissimeque iactaret et omnia inflammatus ageret tristissimis verbis, voce maxima (27)

maximum video signum cuiusdam egregiae familiaritatis (31)

Magnum crimen vel in legatis insidiandis vel in servis ad hospitem domini necandis sollicitandis, plenum sceleris consilium, plenum audaciae (51)

Vestigium maximi facinoris reperietur (53)

et vos non videtis fingi sceleris maximi crimen ut alterius sceleris suscipiendi fuisse causa videatur? (56)

Cur interdum in hominum sceleribus maximis aut conivetis aut presentis fraudis poenas in diem reservatis? (59)

Eis autem fuit amicitiiis maiorum natu quorum imitari industriam continentiamque maxime vellet (72)

Quod quidem in hac aetate minime reprehendum est. (18)

si quem etiam minimorum horum aliquid offendit (77)

O libidinem muliebrem comprimendam (1)

quem et absentem in amplissimum ordinem cooptarunt et ea non petenti detulerunt quae multis petentibus denegarunt (5) *amplus* har grundbetydelsen 'rymlig, stor, vidsträckt', men en annan betydelse av ordet är enligt Ahlberg 'högtstående, högt uppsatt el. ärad'. Uttrycket återkommer i 34: *Cum ex amplissimo genere in familiam clarissimam nupsisses, cur tibi Caelius tam coniunctius fuit*

meus hic forensis labor vitaeque ratio demanavit ad existimationem hominum paulo latius (6)
Att Cicero använder en metafor med källdomänen flod/vatten för att beskriva anseende och rykte känns främmande för oss, (se 4.2.5.2) men metaforen MER = BÄTTRE är vi bekanta med, även om det beror på sammanhanget om den är sann eller inte; mer i fråga om till exempel smärta eller misär är ju knappast bra.

in largitione effusior (13) den ursprungliga betydelsen av *effusus* är enligt Ahlberg 'vitt utbredd, vidsträckt' medan den överförda betydelsen är 'slösaktig'

nisi tot vitiorum tanta immanitas quibusdam facilitatis et patientiae radicibus niteretur (14)
Austin påpekar: "the word [immanitas] implies not only size but cruelty, frightfulness, 'enormity' in two senses" (62).

Sed tu mihi videbare ex communi infamia iuventutis aliquam invidiam Caelio velle conflare (29)

cum a me ipso elaborata proferri viderentur, brevitatis causa relinquo omnia (54)

cum inclusae diutius et prima aetate compressae et constrictae fuerunt, subito se non numquam profundunt atque eiciunt universae (75)

4.2.3 Behållarmetaforer

Behållarmetaforerna är inte alls lika vanligt förekommande som storleksmetaforerna. Jag har endast hittat 11 stycken i texten. Dessa skulle kunna graderas; vissa av metaforerna har en tämligen svag koppling till källdomänen 'behållare', som till exempel det första citatet nedan från kapitel 15, medan citatet från 51 (*plenum sceleris...plenum audaciae*) får anses vara en tydlig behållarmetafor.

Qui enim tantus furor in Caelio? (15)

Equidem multos et vidi in hac civitate et audivi (28)

Ob hanc causam tibi hunc puerum parens commendavit et tradidit, ut in amore atque in voluptatibus adolescentiam suam conlocaret, et ut hanc tu vitam atque haec studia defenderes (39)

Quam ob rem illa quae ex accusatorum oratione praemuniri iam et fingi intellegebam...non pertimesco (19).

Dederit aliquid temporis ad ludum aetatis atque inanis hasce adolescentiae cupiditates (42)

Cum hac si qui adolescens forte fuerit, utrum hic tibi, L. Herenni, adulter an amator, expugnare pudicitiam an explere libidinem voluisse videatur (49)

Magnum crimen vel in legatis insidiandis vel in servis ad hospitem domini necandis sollicitandis, plenum sceleris consilium, plenum audaciae (51)

a viris honestissimis ac plenissimis dignitatis (63)

Qui hoc unico filio nititur, in huius spe requiescit (79)

4.2.4 Skärpa/skarphet

Precis som i modern tid är skarphet något övervägande negativt, vilket framgår av att dessa i texten förekommer i samband med ord som *nimis* etc.

Nisi alicuius intolerabili libidine et nimis acerbo odio niteretur (2)

Ceteris non modo nihil ignoscendum sed etiam acriter est resistendum (2)

id numquam tam acerbe feret M. Caelius, ut eum paeniteat non deformem esse natum (6)

Si mihi ad haec acute arguteque responderit (19)

Sed vestrae sapientiae, iudices, est non abduci ab reo nec, quos aculeos habeat severitas gravitasque vestra (29)

si illo austero more ac modo, aliquis mihi ab inferis excitandus est ex barbatis illis...qui obiurget mulierem (33); sed tamen ex ipsa quaeram pius utrum me secum severe et graviter et prisce agere malit, an remisse et leniter et urbane. (33) Dessa två citat är ett exempel på hur Cicero kritiserar 'gammalromarna'. Mer därom i avsnitt 4.2.6

Quod facinus in alienum hominem intentum severe acciperet, id omisisset curare in hospitem? (54)

Vidi enim, vidi et illum hausi dolorem vel acerbissimum in vita (59)

4.2.5 Naturliga fenomen

Denna kategori har jag valt att dela upp i tre underkategorier: ljus och mörker; de fyra elementen – eld, vatten, vind, jord; växter och djur

4.2.5.1 Ljus och mörker

Om Caelius: *adulescentem inlustri ingenio (1)*

Om Caelius hemstad: *Neque enim vobis satis commendata huius aetas esse posset, si non modo parenti, tali viro, verum etiam municipio inlustri ac gravi (5)*

*Habuit enim [Catilina], sicut vos arbitror meminisse, permulta maximarum non expressa signa sed adumbrata virtutum (12) – expressus är inte antonym till adumbratus. Obscurus som är den naturliga antonymen används inte. Samma fenomen återkommer i nästföljande stycke där Cicero fortsätter sin beskrivning av Catilina genom att kontrastera clarus med turpis istället för obscurus: *Quis clarioribus viris quodam tempore iucundior, quis turpioribus coniunctor?* (13) Detta är också ett exempel på hur Cicero anpassar sina argument utifrån förutsättningarna. Tongångarna är givetvis helt annorlunda i *In Catilinam*; Catilina beskrivs aldrig som iucundus i dessa tal.*

Quo loco possum dicere id quod vir clarissimus, M. Crassus...paulo ante dixit (18)

Argumentis agemus, signis luce omni clarioribus crimina refellemus (22)

Både luce och clarioribus faller i samma kategori.

emersisse aliquando et se ad frugam bonam, ut dicitur, recepisse gravisque homines atque inlustris fuisse (28)

Om Clodia: *Cum ex amplissimo genere in familiam clarissimam nupsisses, cur tibi Caelius tam coniunctius fuit (34)*

Haec flagitiorum integumenta quaerat sed in turpissimus rebus frequentissima celebritate et clarissima luce laetetur (47)

Itaque haec causa ab argumentis, a coniectura, ab eis signis quibus veritas inlustrari solet ad testis tota traducta est (66)

Om Caelius: *Voluit vetere instituto et eorum adolescentium exemplo qui post in civitate summi viri et clarissimi cives exstiterunt industriam suam a populo Romano ex aliqua inlustris accusatione cognosci (73)*. Han sägs även ha candor: *candor huius te et proceritas, voltus oculique pepulerunt (36)* Slutligen, i denna kategori, finns en metafor där Cicero diskuterar Caelius lysande intellekt: *Atque in eo non solum ingenium elucere eius videbatur (45)*.

4.2.5.2 De fyra elementen

Jag har valt denna rubrik eftersom det är ett vedertaget begrepp för 'eld', 'vind', 'vatten' och 'jord'. Dock bör här nämnas att det inte finns några exempel med källdomänen 'jord' i *Pro*

Caelio. Austin påpekar att källor och vatten utgör vanligt förekommande metaforer i latinet: ”The metaphor is a normal Latin one, though difficult to turn in (sic!) English” och ger bland annat följande exempel från *Orat. 96*: ’*hoc totum e sophistarum fontibus defluxit in forum*’ (51, min emfas). De är tämligen talrika även i *Pro Caelio*. Det förekommer 14 metaforer med källdomänen vatten.

ab his fontibus profluxi ad hominum famam, et meus hic forensis labor vitaeque ratio demanavit ad existimationem hominum paulo latius (6)

sin autem est rivulus arcessitus et ductus ab ipso capite accusationis vestrae (19)

emersisse aliquando et se ad frugam bonam, ut dicitur, recepisse gravisque homines atque inlustris fuisse. (28)

Ipsa natura profundit adolescentiae cupiditates (28)

Horum duorum criminum...video fontem, video certum nomen et caput (31)

Aut diluas oportet ac falsa esse doceas aut nihil neque crimini tuo neque testimonio credendum esse fateare (35)

ne effundat patrimonium (42)

sed quoniam emersisse iam e vadis et scopulos praetervecta videtur esse oratio mea, perfacilis mihi reliquus cursus ostenditur (51)

Ad quos aliquantum etiam ex cotidianis sumptibus ac luxurie redundet (57). *redundo* definieras enligt Ahlberg som ’flöda över, översvämma’.

Vidi enim, vidi et illum hausit dolorem vel acerbissimum in vita cum Q. Metellus abstraheretur e sinu gremioque patriae (59) Återigen en metafor som kan diskuteras. Grundbetydelsen enligt Ahlberg är ’ösa’.

Cum me intuens flentem significabat interruptis ac morientibus vocibus quanta inperderet procella mihi, quanta tempestas civitati (59)

Med tanke på vilka rädsla som fanns bland romarna för eldsvådor och de konsekvenser dessa kunde få verkar det rimligt att anta att dessa metaforer framstod som mer laddade än de gör idag. Följaktligen använder Cicero också denna källdomän när han diskuterar tämligen känsliga ämnen. Catilina och dennes revolutionsförsök, P. Clodius (som vi inte vet om det är Ciceros ärkefiende eller inte, men det faktum att han använder en metafor med källdomänen brand/eld när han diskuterar denne skulle kunna vara ett bevis till stöd för Norbergs teori att detta verkligen är den Publius Clodius Pulcher och inte någon annan som råkade ha samma namn), Caelius relation till Clodia och faderns eventuella självmord om Caelius skulle bli fälld.

Om Catilina: *flagrabant vitia libidinis apud illum* (12)

Nam P. Clodius, amicus meus, cum se gravissime vehementissimeque iactaret et omnia inflammatus ageret tristissimis verbis (27)

Sin autem iam suberat simultas, extincta erat consuetudo, discidium existerat (61)

lex sedata illa flamma consulatus mei fumantis reliquias coniurationis extinxit (70)

Detta ämne är förstås extra känsligt för Cicero eftersom det var 'släckningsarbetet' som var orsaken till hans påtvingade exil.

Nolite, iudices, aut hunc iam natura ipsa occidentem velle maturius extingui volnere vestro quam suo fato (79)

4.2.5.3 Växter och djur

I diskussionen om att ungdomen ska tillåtas ett visst mått av frihet och utsvävningar ställer Cicero vildmarken i kontrast till civilisationen och det är vildmarken som representerar det stränga 'gammalromerska' idealet. Dock förekommer ett antal metaforer med källdomänen växter och djur som används för att framhäva positiva egenskaper, så som t.ex. *flos* och *vigeo*:

Nemo hunc M. Caelium in illo aetatis flore vidit (9)

vigebant etiam studia rei militaris (12) vara livskraftig, blomstra

Sed vestrae sapientiae, iudices, est non abduci ab reo nec, quos aculeos habeat severitas gravitasque vestra, cum eos accusator erexerit in rem, in vitia, in mores, in tempora, emittere in hominem et reum (29)

si quis, iudices, hoc robore animi atque hac indole virtutis atque continentiae fuit (39) robur definieras i Ahlberg som 'kärnved, ek|trä, -virke'.

Ergo haec deserta via et inculta atque interclusa iam frondibus et virgultis relinquatur (42)

Amores autem et deliciae quae vocantur, quae firmiore animo praeditus diutius molestae non solent esse mature enim et celeriter deflorescunt (44)

etiam si industria non alitur (45)

Sed haec quae sunt oratoris propria, quae mihi non propter ingenium meum sed propter hanc exercitationem usumque dicendi fructum aliquem ferre potuissent (54)

Om Q. Metellus: *Quam in re publica floruisset (59)*

Tum repente evolasse istos praeclaros testis sine nomine (63)

Etenim semper magno ingenio adulescentes refrenandi potius a gloriam quam incitandi fuerunt; amputanda plura sunt illi aetati, si quidem efflorescit ingeni laudibus, quam inserenda (76)

non modo non aluisse vos verum etiam perculisse atque adflixisse videamini (80)

Växtmetaforen fortsätter i talets sista mening, riktad till domarna: *fructus uberes diuturnosque capietis (80)*

4.2.6 Tyngd/styrka/hårdhet och deras motsatser

Under denna rubrik har jag valt att samla de metaforer där Cicero använder källdomäner som *firmus*, *fortis* och *gravis* samt liknande begrepp, deras avledningar och motsatser.

vos laboriosos existimet quibus otiosis ne in communi quidem otio liceat esse (1)

Nisi alicuius intolerabili libidine et nimis acerbo odio niteretur (2)

videor mihi iecisse fundamenta defensionis meae, quae firmissima sunt (5)

Quam quidem partem accusationis admiratus sum et moleste tuli potissimum esse Atratino datam (7)

Qui cum et ex publica causa iam esset mihi quidem molestam, sibi tamen gloriosam victoriam consecutus (18)

hanc molestiam nobis exhiberet (18)

tamen nonnumquam verebar ne illa subtiliter ad criminandum inducta oratio ad animos vestros sensim ac leniter accederet (25) Austen påpekar att: ”subtilis...has various metaphorical uses in connexion with style, with the basic sense of ’precision’ always present, and is particularly associated with the ’plain’ style in oratory, which was essentially dialectical in character”. Definitionen enligt Ahlberg är ’fin, tunn’.

cur huic, qui te spernit, molesta es? (36)

Eximiae virtutes firmata iam aetate exstiterunt (43)

Amores autem et deliciae quae vocantur, quae firmitate animo praeditus diutius molestae non solent esse (44)

Hic, si laborem fugeret (47)

neque non audisset inlatum a M. Caelio neque neglexisset neque tulisset. (54)

plus ut valeret inter suos gratia (74)

Qua re, si cui nimium effervisse videtur huius vel in suspiciendis vel in gerendis inimicitis vis, ferocitas, pertinacia, si quem etiam minimorum horum aliquid offendit, si purpurae genus, si amicorum catervae, si splendor, si nitor, iam ista deferverint, iam aetas omnia, iam dies mitigarit (77)

Det kanske mest intressanta i denna kategori är i mitt tycke Ciceros användning av orden *gravis*, *fortis* och *durus*. Den ursprungliga och bokstavliga betydelsen av *fortis* är enligt Ahlberg 'fys. stark, kraftig' medan det här får antas att Cicero avser även den själsliga styrkan. Ett närbesläktat ord, i alla fall rent betydelsemässigt, är *gravis* som i Ahlberg definieras som 'tung, tryckande', men även 'stor, stark' och 'tungt vägande, betydande'. Det är ett ord som Cicero använder sig av vid upprepade tillfällen. *durus* är mer negativt laddat med betydelser som 'hård, okänslig, grym' och 'obehaglig, rå, obildad'.

Idemque nunc lectissimos viros et nostri ordinis et equites Romanos cum legatione ad hoc iudicium et cum gravissima et ornatissima laudatione miserunt... Berömmet av Caelius hemstad och dess invånare fortsätter: *verum etiam municipio inlustri ac gravi* (5)

Qua in aetate nisi qui se ipse sua gravitate et castimonia et cum disciplina domestica tum etiam naturali quodam bono defenderet (11)

Graves erunt homines qui hoc iurati dicere audebunt (20) Här använt i ironiskt syfte.

faciunt quod viri fortissimi solent (21)

Itaque illam partem causae facile patior graviter et ornate a M. Crasso peroratam de seditionibus Neapolitanis (23) Här kontrasterar Cicero två antonyma begrepp *facile* och *graviter*

Deliciarum obiurgatio fuit longa, etiam lenior (27) Detta kan dock vara en konjektur; läsarten *alienior* förekommer också⁶.

Nam P. Clodius, amicus meus, cum se gravissime vehementissimeque iactaret (27)

Liksom i 20 (se ovan) är användningen av *gravis* återigen ironiskt menad.

...se ad frugam bonam, ut dicitur, recepisse gravisque homines atque inlustri fuisse (28)

Sed vestrae sapientiae, iudices, est non abduci ab reo nec, quos aculeos habeat severitas gravitasque vestra (29)

Sed tamen ex ipsa quaeram pius utrum me secum severe et graviter et prisce agere malit, an remisse et leniter et urbane (33)

Sed quid ego, iudices, ita gravem personam induxi ut verear ne se idem Appius repente convertat et Caelium incipiat accusare illa sua gravitate censoria? (35)

leni vero et clementi patre cuius modi ille est (38)

L. Lucceium, sanctissimum hominem et gravissimum testem (54)

Quod facinus in alienum hominem intentum severe acciperet, id omisisset curare in hospitem?
(54)

Tandem aliquid invenimus quod ista mulier de suorum propinquorum, fortissimorum virorum, sententia atque auctoritate fecisse videatur (68)

Återigen använt i ironiskt syfte, här om Clodias manliga släktingar.

Quod cum fretus nostra familiaritate promitto, tum quod durissimis se ipse legibus iam obligavit
(77)

Även om *gravis* och *fortis* och deras avledning används i syfte att framhäva positiva egenskaper finns ändå tendenser att Cicero framställer dessa 'gammalromare' i en alltigenom god dager. Att han dessutom introducerar ordet *durus* som Ahlberg definierar med betydelser som bland annat 'hård', 'sträng' och 'rå' för att beskriva dessa *barbati* (33) tyder på en begreppsförskjutning:

removebo illum senem durum (36) Detta citat syftar på Appius Claudius Caecus. Conte beskriver honom: "In certain features Appius Claudius appears to be a forerunner to Cato...Under [Appius Claudius'] name there circulated a collection of maxims (*Sententiae*) of a moral and philosophizing character, which was held to be a repository of archaic wisdom...In this too Appius seems to herald the personality of Cato" (19).

Redeo nunc ad te, Caeli, vicissim ac mihi auctoritatem patriam severitatemque suscipio. Sed dubito quem patrem potissimum sumam, Caecilianumne aliquem vehementem atque durum (37)

Här använder Cicero till och med *vehemens* för att beskriva en sådan far som Caecilius framställer i sina dramer. Cicero kritiserar alltså personer som har samma egenskaper som han hyllar hos Cato. Conte säger vidare:

”And as a figure who summarizes in himself the fundamental virtues of the Rome of the past – austerity, parsimony, devotion to work, moral rigor – [Cato] was idealized by Cicero in the *De Re Publica* and then especially in the famous dialogue *Cato Maior de Senectute*. Cicero, however, attempting to restore unity to the ideological contrasts of the past, mitigated the harsher aspects of his character and the more intransigent features of his aversion to the phil-Hellenic nobility. (90)

Cicero nämner aldrig Cato i *Pro Caelio*, men de personer han plockar fram som till exempel från Caecilius är av samma skrot och korn. Han väljer att se dem som för stränga, dvs. *duri* i stället för *fortes* eller *gravis*. Detta kan jämföras med hur Cato framställs i ovan nämnda *De Re Publica*:

Bok 1:1:

M. vero Catoni homini ignoto et novo, quo omnes qui isdem rebus studemus quasi exemplari ad industriam virtutemque ducimur, certe licuit Tusculi se in otio delectare, salubri et propinquo loco. sed homo demens ut isti putant, cum cogeret eum necessitas nulla, in his undis et tempestatibus ad summam senectutem maluit iactari, quam in illa tranquillitate atque otio iucundissime vivere.

Bok 2:1:

<cupidi>tate audiendi, ingressus est sic loqui Scipio: 'Catonis hoc senis est, quem ut scitis unice dilexi maximeque sum admiratus, cuique vel patris utriusque iudicio vel etiam meo studio me totum ab adolescentia dedidi; cuius me numquam satiare potuit oratio; tantus erat in homine usus rei publicae, quam et domi et militiae cum optime tum etiam diutissime gesserat, et modus in dicendo. et gravitate mixtus lepos, et summum vel discendi studium vel docendi, et orationi vita admodum congruens.

Denna beundran vänds till censorsstränghet hos Camillus, Fabricius, Curius (39) och Appius Claudius Caecus (33) och karaktärer från Caecilius pjäser (37) i *Pro Caelio* och de kontrasteras med någon som betar sig *remisse et leniter et urbane* (33). Av de totalt 16 förekomster i texten av *gravis* (11), *fortis* (2) och *durus* (3) är åtta förekomster av *gravis* använda i positivt syfte, båda förekomsterna av *fortis* medan samtliga förekomster av *durus* och de återstående förekomsterna av *gravis* används för att framhäva negativa egenskaper. Att Cicero dessutom introducerar *durus* för att beskriva dessa nationalhjältar tyder på att han vill genomföra ett, om inte paradigmskifte, så i alla fall en viss paradigmförskjutning. Conte säger om Ciceros inställning i *Pro Caelio*: ”The virtues that once made the Roman state great are no longer found even in books. It is now time to

slacken the reins on the young, lest they lose sight of fundamental principles; the moment will come when, with glowing eagerness, they will return to the noble path of the *mos maiorum*” (183-4).

Att Cicero inte drar sig för att vrida och vända på sina åsikter för att de ska passa hans syften framgår förstås tydligare när man jämför hur Catilina framställs i *Pro Caelio* och i *In Catilinam*. När det gäller beskrivningen av ‘gammalromarna’ i *Pro Caelio* och många av hans övriga verk är skillnaden mer subtil; ett sätt på vilket Cicero åstadkommer detta är genom att byta källdomän från *gravis* till *durus*.

4.2.7 Övriga ontologiska metaforer

Precis som med de rumsliga metaforerna har jag under denna rubrik valt att samla de metaforer som jag haft svårigheter att placera in i de föregående kategorierna. I tur och ordning har de källdomänerna ’stöd’, ’förening’, ’smuts och renlighet’, ’den mänskliga kroppen’ och slutligen ett fåtal metaforer som jag inte kunnat närmare kategorisera.

nisi alicuius intolerabili libidine et nimis acerbo odio niteretur (2)

nisi tot vitiorum tanta immanitas quibusdam facilitatis et patientiae radicibus niteretur (14)

fretus vestra sapientia (19, 44)

cum tanta gratia tantisque opibus accusatio vestra nitatur (19)

Quod cum fretus nostra familiaritate promitto, tum quod durissimis se ipse legibus iam obligavit (77)

cuius in magnis catervis amicorum si fuit etiam Caelius (14)

Pacem Pyrrhi diremi ut tu amorum turpissimorum cotidie foedera ferires (34)

Vis nobilis mulier illum filium familias patre parco et tenaci habere tuis copiis devinctum (36)

Nihil in vita expetendum putaret nisi quod esset cum laude et cum dignitate coniunctum (39)

Ut res maxime inter se repugnantis dicendi facultate coniungerent (41)

Cum maxima laude coniungere (43)

A lege seiunctum, cum vestra severitate coniunctum (72)

si quem etiam minimorum horum aliquid offendit...si amicorum catervae...iam res, iam dies mitigarit (77)

Qua in aetate nisi qui se ipse sua gravitate et castimonia et cum disciplina domestica tum etiam naturali quodam bono defenderet (11)

quis in voluptatibus inquinatior (13)

si sese isto infinito ambitu commaculasset (16)

reperietur...nulla convivorum ac lustrorum libido (44) lustrum har många betydelser – moras, smutspöl, men även bordell, etc.

hominem sine re, sine fide, sine spe, sine sede, sine fortunis, ore, lingua, manu, vita omni inquinatum (78)

qua re ista condicio respuatur (14) den ursprungliga betydelsen enligt Ahlberg är ‘spotta ut igen’ vilket har givit den överförda betydelsen ‘rata, ogilla’. Uttrycket återkommer i 39: Respueret omnis voluptates

Nam si ipse orietur et nascetur ex sese, fortasse, ut soleo, commovebor; sin autem est rivolus arcessitus et ductus ab ipso capite accusationis vestrae, laetabor, cum tanta gratia tantisque opibus vestra nitatur, unum senatorem esse solum qui vobis gratificari vellet inventum (19)

istius amicitiae crimen reformidet (14) Enligt Ahlberg definieras reformido ‘rysa, rygga tillbaka för’.

quod tantum aut in moribus naturaque volnus aut in re atque fortuna? (15)

si fas est defendi a me eum qui nullum convivium renuerit (27) Ahlberg definierar renuo som 'böja el. kasta huvudet bakåt, nicka avböjande'.

Equidem multos et vidi in hac civitate et audivi, non modo qui primoribus labris gustassent genus hoc vitae et extremis, ut dicitur, digitis attigissent (28)

Mente effrenata atque praecipiti in forum deferri (35)

Nolite, iudices, aut hunc iam natura ipsa occidentem velle maturius exstingui volnere vestro quam suo fato (79)

Quod ornate politeque dixisti (8)

Neque ego umquam fuisse tale monstrum in terris ullum puto, tam ex contrariis diversisque inter se pugnantibus naturae studiis cupiditatibusque conflatum (12)

crimen haereat; haerebat (14, 15)

Qua non modo haec aetas sed etiam iam corroborata caperetur (41)

Quae multis postea virtutibus obtectata (43)

Cum adolescentiae cupiditates defervissent (43) Austin kallar detta en 'vintage metaphor' (106). Ahlberg definierar defervesco 'koka el. jäsa ut, brusa el. rasa ut'. Metaforen återkommer i 77: Quare, si cui nimium effervisse videtur huius vel in suspiciendis vel in gerendis inimicitii vis, ferocitas, pertinacia, si quem etiam minimorum horum aliquid offendit, si purpurae genus, si amicorum catervae, si splendor, si nitor, iam ista deferverint, iam aetas omnia, iam dies mitigarit

Obstrictus voluptatibus teneretur (46)

Si dixit, eodem se conscientiae scelere devinxit (52)

Cuius prima aetas disciplinae dedita fuit eisque artibus quibus instruimur ad hunc usum forensem, ad capessendam rem publicam, ad honorem, gloriam, dignitatem (72)

4.2.8 Sammanställning av de ontologiska metaforerna

Det totala antalet ontologiska metaforer: 212.

Genomsnittligt antal ontologiska metaforer per kapitel: $212/80 = 2.65$

§§ 1-2, exordium: 9

Genomsnittligt antal ontologiska metaforer per kapitel: 4,5

§§ 3-50, praemunitio: 129

Genomsnittligt antal ontologiska metaforer per kapitel: 2,69

§§ 51-69, argumentatio: 42

Genomsnittligt antal ontologiska metaforer per kapitel: 2,21

§§ 70-80, peroratio: 32

Genomsnittligt antal ontologiska metaforer per kapitel: 2,91

4.3 Strukturella metaforer

Gemensamt för de mer komplexa (i jämförelse med rörelsemetaforerna och de ontologiska metaforerna) strukturella metaforerna är att Cicero ofta använder dem för att illustrera och diskutera fenomen som har med samhället att göra. Faktiskt i så hög utsträckning att 'civilisationsmetaforer' skulle kunna tjäna som en alternativ rubrik. De tre kategorier jag behandlar under denna rubrik är 'byggnader/byggnadskonst', 'tid' och 'strid'.

4.3.1 Byggnader/byggnadskonst

Ut eo neglecto civitas stare non possit (1) Detta skulle kunna vara en personifiering, men SAMHÄLLET ÄR EN BYGGNAD verkar ha varit en etablerad metafor redan under republiken. Metaforen återkommer i 70: *De vi quaeritis. Quae lex ad imperium, ad maiestatem, ad statuam patriae, ad salutem omnium pertinet* (70).
videor mihi iecisse fundamenta defensionis meae, quae firmissima sunt, si nituntur iudicio suorum (5)

Quis est cui via ista non pateat (8). Resonemanget om vildmarken kontra civilisationen har behandlats i 4.2.6. angående följande citat: *Ergo haec deserta via et inculta atque interclusa iam frondibus et virgultis relinquatur* (42).

Quae (sc. *cupiditates*) *si ita erumpunt ut nullius vitam labefactent, nullius domum evertant, faciles et tolerabiles haberi solent.* (28) Ahlberg ger till *labefacio* definitionerna 'undergräva' och 'bringa på fall'. Samma resonemang får anses vara applicerbart även i följande fall: *Parcat iuventus pudicitiae suae, ne spoliet alienam, ne effundat patrimonium, ne faenore trucidetur, ne incurrat in alterius domum atque familiam* (42) Motsatsen till *evertō* står att finna i 77 och även på två ställen i 80: *Conservate igitur rei publicae, iudices, civem bonarum artium, bonarum partium, bonorum virorum* (77); *Conservate parenti filium* (80); *Quem si nobis, si suis, si rei publicae conservatis* (80)

nullum est fundamentum horum criminum, nullae sedes (30)

Responderet Caelius se nulla cupiditate inductum de via decesisse (38)

multas vias adolescentiae lubricas ostendit quibus illa insistere aut ingredi sine casu aliquo ac prolapsione vix posset (41)

domum suam patefecerit omnium cupiditati (49)

Qua re nobis da viam rationemque defensionis (50)

hominem sine re, sine fide, sine spe, sine sede, sine fortunis, ore, lingua, manu (78)

4.3.2 Tid

Tidsmetaforerna i *Pro Caelio* är relativt få och med endast ett möjligt undantag (stycke 29, se nedan) är de inte associerade med resonemanget 'tid är en resurs' som Lakoff och Johnson diskuterar ingående (41 ff).

Nemo hunc M. Caelium in illo aetatis flore vidit nisi aut cum patre aut mecum aut in M. Crassi castissima domo cum artibus honestissimis erudiretur. (9)

Dies iam me deficiat si quae dici in eam sententiam possunt coner expromere (29) Här skulle man kunna argumentera för att Cicero ser tid som en resurs.

Cur interdum in hominum sceleribus maximis aut coniveticis aut presentis fraudis poenas in diem reservatis? (59)

quos quidem tu quam ob rem temere prosiluisse dicas atque ante tempus non reperio (64)

sed abiit huius tempus querelae (74)

in hoc flexu quasi aetatis...fama adolescentis paululum haesit ad metas (75)

Qua re, si cui nimium effervisse videtur huius vel in suspiciendis vel in gerendis inimicitis vis, ferocitas, pertinacia, si quem etiam minimorum horum aliquid offendit, si purpurae genus, si amicorum catervae, si splendor, si nitor, iam ista deferverint, iam aetas omnia, iam dies mitigarit (77).

4.3.3 Strid

Att metaforer som har källdomänen 'strid' förekommer i stor utsträckning i texten är naturligt med tanke på att det är ett försvarstal det handlar om. Det är även naturligt med tanke på att romarna till naturen var våldsbenägna och krigiskt lagda; gladiatorspel, mängder med offensiva krig, krigsfångar som användes som slavar, vars liv inte ansågs värda någonting och så vidare. Redan i första stycket påstår Cicero att Caelius har blivit attackerad:

magistratibus vim attulerint, rem publicam oppugnarint cotidie quaeri iubeat (1)

Det första ledet väljer jag att se som ett bokstavligt påstående - att bära hand på ämbetsmän (jag tar dock upp det under rörelsemetaforer i 4.1.2); det senare ledet får dock onekligen räknas som en metafor.

oppugnari autem opibus meretriciis (1).

Den som står bakom anfallet är Clodia, om vilken Cicero inte har något vänligt att säga. Hon är dock inte befälhavare för trupperna utan bidrar bara med de ekonomiska resurserna till krigföringen. Cicero återkommer till detta vid ett flertal tillfällen:

aliorum autem libidine infectum est (10)

Sed totum genus oppugnationis huius, iudices, et iam prospicitis animis et, cum inferetur, propulsare debetis (20)

Cicero försöker här göra domarna en del av den egna, försvarande hären, så att säga. Han påpekar vidare att Caelius inte bara blir angripen, attacken är dessutom regelvidrig:

Non enim ab isdem accusatur M. Caelius a quibus oppugnantur; palam in eum tela iaciuntur, clam subministrantur (20)

Caelius ägnar sig dock även åt attacker själv: *Tamen est eius modi cupiditas ut magis insectari alterius innocentiam quam de se timide cogitare videatur* (16) *insector* definieras av Ahlberg som 'envist eller häftigt förfölja'.

Ceteris non modo nihil ignoscendum sed etiam acriter est resistendum (2) Cicero har overseende med den unge Atratinus. Övriga åtalare anser han dock ska bekämpas, med alla till buds stående medel.

ad ea quae accusatores deformandi huius causa detrahendae spoliandaeque dignitatis gratia dixerunt, primum respondeam (3) Att ta *spolia* var en del av striden och något att sträva efter. Suetonius säger till exempel om Claudius far, Drusus: *nam ex hoste super victorias opima quoque spolia captasse summoque saepius discrimine duces Germanorum tota acie insectatus* (Claud. 1)

Nam quod obiectum est de pudicitia quodque omnium accusatorum non criminibus sed vocibus maledictisque celebratum est (6)

Nam quod Catilinae familiaritas obiecta Caelio est, longe ab ista suspicione abhorrere debet (10) *obicio* används här i den överförda betydelsen 'tillvita, förebrå', men den ursprungliga är 'kasta mot'; Ahlberg påpekar att ordet är en i synnerhet militärisk term.

Hoc enim adulescente scitis consulatum mecum petisse Catilinam (10)

Det kan diskuteras huruvida *peto* bör klassas som en stridsmetafor. En av betydelsena är dock onekligen 'angripa, anfälla'. Uttrycket återkommer senare i samma stycke: *deinceps fuit annus, quo ego consulatum petivi; petebat Catilina mecum.*

cum disciplina domestica tum etiam naturali quodam bono defenderet, quoquo modo a suis custoditus esset, tamen infamiam veram effugere non poterat (11)

Detta är även en personifiering; att fly från ett abstrakt begrepp (behandlad i kapitel 4.2.1).

Om Catilina säger Cicero: *tam ex contrariis diversisque inter se pugnantibus naturae studiis cupiditatibusque conflatum (12)*

Quam ob rem illa quae ex accusatorum oratione praemuniri iam et fingi intellegebam...non pertimesco (19). *praemunio* betyder enligt Ahlberg 'fram till befästa' eller förskansa sig bakom. Detta är ett av få exempel på hur Cicero framställer åklagarna som defensiva.

Funguntur officio, defendunt suos, faciunt quod viri fortissimi solent ; laesi dolunt, irati efferuntur, pugnant lacessiti (21) Enligt Ahlberg används *laedo* under klassisk tid endast i figurativ bemärkelse. Om *viri fortissimi* och *irati efferuntur* se kapitel 4.2.6 respektive 4.1.2.

Qui autem dictus est adiutor fuisse et conscius, P. Asicius, iudicio est liberatus (23) Termen återkommer i 24: *At praevaricatione est Asicius liberatus*

Nam P. Clodius, amicus meus, cum se gravissime vehementissimeque iactaret et omnia inflammatus ageret tristissimis verbis (27) Huruvida detta är Ciceros värsta fiende eller inte har som sagt sysselsatt en hel del forskare. Här är det tillräckligt att konstatera att denne man bröstar sig våldsamt.

De qua [sc. Clodia] ego nihil dicam nisi depellendi criminis causa (31)

Ahlberg anger betydelsen för *depello* som 'fördriva' och som i synnerhet militäriskt. Detta är återigen en koppling till Ciceros uppmaning till domarna i stycke 20 och ett sätt för Cicero att liera sig med juryn.

Sin ista muliere remota nec crimen ullum nec opes ad appugnandum M. Caelium illis relinquuntur, quid est alius quod nos patroni facere debeamus, nisi ut eos qui insectatur

repellamus (32) Cicero gör vad varje god *patronus* och advokat bör göra: ser till att försvara (i bildlig och bokstavlig bemärkelse) sin klient från angrepp.

et ut hanc tu vitam atque haec studia defenderes (39)

Nihil in vita expetendum putaret nisi quod esset cum laude et cum dignitate coniunctum (39)

Parcat iuventus pudicitiae suae, ne spoliet alienam, ne effundat patrimonium, ne faenore trucidetur, ne incurrat in alterius domum atque familiam, ne probrum castis, labem integris, infamiam bonis inferat, ne quem vi terreat, ne intersit insidiis, scelere careat. (42)

Inferro kopplas ofta ihop med *bellum*.

ut ea quae ratione antea non perspexerat satietate abiecisse et experiendo contempsisse videatur (42). *Abicio* skulle kunna klassas som en rörelsemetafor med betydelsen 'kasta ifrån sig', men ordet denoterar även enligt Ahlberg 'slå ned', 'spec. på jakt el. i strid sträcka till marken'.

Hic, si laborem fugeret, si obstrictus voluptatibus teneretur, hac in acie cotidie versaretur, appeteret inimicitias, in iudicium vocaret, subiret periculum capitis, ipse inspectante populo Romano tot iam mensis aut de salute aut de gloria dimicaret (47). Återigen en mening som innehåller en uppsjö metaforer. Här framstår Caelius ånyo som en soldat med rätten på sin sida; istället för att fly väljer han att stanna och kämpa för både sitt liv och för äran trots att detta innebär att han ådrar sig fiendskaper. Värt att notera i sammanhanget är att åtalarna framställs som både den attackerande och den belägrade parten, medan Ciceros, Caelius och Crassus får rollerna av befälhavarna i ett rättmättigt försvarskrig. Ahlberg definierar *obstringo* som 'fastbinda', i klassisk tid endast i figurativ betydelse. Som en naturlig del av den antika krigsföringen följde slaveri och fångenskap. Detta kan ses som en utvidgning av källdomänen.

Cum hac si qui adulescens forte fuerit, utrum hic tibi, L. Herenni, adulter an amator, expugnare pudicitiam an explere libidinem voluisse videatur (49). Ahlberg definierar *expugno* som 'erövra, inta'

Quid ego nunc argumentis huic crimini...resistam? (53)

O magnam vim veritatis, quae contra hominum ingenia, calliditatem, sollertiam contraque fictas omnium insidias facile se per se ipsa defendat (63)

4.3.4 Sammanställning av de strukturella metaforerna

Det totala antalet strukturella metaforer: 70

Genomsnittligt antal strukturella metaforer per kapitel: $70/80 = 0,88$

§§ 1-2, exordium: 4

Genomsnittligt antal strukturella metaforer per kapitel: 2

§§ 3-50, praemunitio: 52

Genomsnittligt antal strukturella metaforer per kapitel: 1,08

§§ 51-69, argumentatio: 6

Genomsnittligt antal strukturella metaforer per kapitel: 0,316

§§ 70-80, peroratio: 8

Genomsnittligt antal strukturella metaforer per kapitel: 0,727

4.4 Sammanställning av det totala antalet metaforer

Det totala antalet metaforer: 403

Genomsnittligt antal metaforer per kapitel: $403/80 = 5,04$

§§ 1-2, exordium: 16

Genomsnittligt antal metaforer per kapitel: 8

§§ 3-50, praemunitio: 262

Genomsnittligt antal metaforer per kapitel: 5,46

§§ 51-69, argumentatio: 71

Genomsnittligt antal metaforer per kapitel: 3,74

§§ 70-80, peroratio: 54

Genomsnittligt antal metaforer per kapitel: 4,91

4.5 Definitionsfrågor

Vid genomläsningen av texten har jag vid några tillfällen tvekat huruvida vissa fraser ska räknas som metaforer eller inte. I detta stycke ger jag ett par exempel på sådant som jag valt att inte räkna som metaforer.

Idemque nunc lectissimos viros et nostri ordinis et equites Romanos cum legatione ad hoc iudicium et cum gravissima et ornatissima laudatione miserunt (5); M. vero Caelius cur in hoc iudicium vocatur (72) Jag har valt att tolka *iudicium* som byggnaden och inte instansen och då blir dessa fraser bokstavliga och inte metaforiska. Den andra tolkningsmöjligheten finns givetvis.

Nec, si sibi semel periculum ambitus subeundum putaret, ipse alterum iterum ambitus crimine arcesseret (16) Betydelsen av *arcesso* i detta sammanhang är, enligt Ahlbergs definition, 'jur. åtala, anklaga'; man skulle dock kunna argumentera för att det här föreligger en rörelsemetafor eftersom en annan av betydelserna är 'tillkalla, instämma, ålägga inställelse'. Jag har dock valt att inte tolka det så eftersom satsen saknar rumsadverbial; det finns inget till vilket de 'ålägger varandra inställelse'.

ultra se offere soleant, operam navare, testimonium polliceri (21) Frasen betyder enligt Ahlberg 'ivrigt bedriva arbete'. Huruvida den ska tolkas metaforiskt eller inte är inte helt självklart.

5. Diskussion och slutsatser

Det totala antalet metaforer jag tagit med i denna uppsats uppgår alltså till 403 fördelat på de 80 kapitlen, vilket ger det genomsnittligt antalet metaforer 5,04 per kapitel. Jag tror man måste vara försiktig med att dra några långtgående slutsatser utifrån dessa empiriska uppgifter när det gäller förekomsten av metaforer i de olika delarna av talet. Det är dock intressant att notera att andelen metaforer i *exordium* (§§1-2) är betydligt högre än genomsnittet medan antalet är betydligt lägre i *argumentatio* (§§51-69). Kanske kände Cicero att han kunde ta ut svängarna betydligt mer i inledningen av talet för att fånga åhörarnas intresse medan han i avsnittet där han diskuterar bevisföringen måste hålla sig tämligen bokstavig. De rumsliga metaforerna fördelar sig tämligen jämnt på talets olika delar. De ontologiska metaforerna är även de jämnt fördelade, med undantag för att antalet är nästan dubbelt så högt i *exordium* som i övriga avsnitt. Den aspekt av de ontologiska metaforerna jag valt att fokusera mest på 'tyngd/styrka/hårdhet och dess motsatser' (kapitel 4.2.4) fördelar sig tämligen jämnt på de olika delarna av talet. De strukturella metaforerna är vanligast förekommande i *exordium* och *praemunitio*. Här är det dock intressant att notera att metaforer med källdomänen strid nästan helt lyser med sin frånvaro i *argumentatio* och *peroratio*. En översikt ger följande resultat:

Totala antalet stridsmetaforer: 44

Exordium §§ 1-2: 3

Praemunitio §§ 3-50: 37

Argumentatio §§ 51-69: 4

Peroratio §§ 70-80: 0

Att stridsmetaforerna är så få i de två avslutande delarna av talet, som ändå tar upp nästan 40% av texten kan kanske vara ett bevis på att Cicero vill undvika att antagonisera domarna med aggressiva tongångar.

Det framkom på ett tämligen tidigt stadium i arbetet med denna uppsats att metaforbruket i *Pro Caelio* i vissa hänseenden skiljer sig väsentligt från bruket i *De Amicitia*, även om det finns vissa naturliga likheter och andra som är mer överraskande. Skillnaderna märks tydligast när det gäller metaforer med källdomänerna 'vänskap' och 'strid'. Ekedahl kommenterar: "Rättegångar och fälttåg, som man skulle kunna förmoda låg nära till hands för Ciceros associationer, är inte särskilt framträdande" (26). Som ovan nämnt förekommer 44 dylika metaforer i *Pro Caelio*, men endast fem i *De Amicitia*. Cicero ges i detta verk en chans att undvika de stormiga förhållanden

som rådde i republiken när han skrev den år 44 f.Kr. Omvänt finns endast ett par fall där vänskap nämns i *Pro Caelio* (och då som måldomäner, varför de inte diskuterats i denna uppsats). Likheterna står att finna i källdomänerna 'tid', 'rum' och 'behållare'. Tid får i allra högsta grad räknas som en av civilisationens grundstenar. Lakoff och Johnson argumenterar för att TID ÄR PENGAR är en av de vanligast förekommande metaforerna i den västerländska kulturen: "In our culture TIME IS MONEY in many ways: telephone message units, hourly wages, hotel room rates, yearly budgets, interest on loans, and paying your debt to society by "serving time". These practices are relatively new in the history of the human race, and by no means do they exist in all cultures" (8). Som Ekedahl säger om *De Amicitia*: "De i vår tid vanliga metaforerna 'Tid är en resurs' och 'Tid är pengar' saknas helt i Ciceros text" (Ekedahl, 6). Jag tar upp ett möjligt undantag i *Pro Caelio* (se 4.3.2.) Intressant nog är båda texterna i stort sett helt befriade från politiska metaforer; det finns inga förekomster i *Pro Caelio* och bara en i *De Amicitia*. Detta trots att de båda texterna producerades under tumultartade tider i den romerska republiken – 56 f. Kr. respektive 44 f. Kr. Dock ska kanske en liten brasklapp läggas in för att det förmodligen vid en undersökning skulle framkomma att det finns vissa metaforer med måldomänen 'politik' i *Pro Caelio*. Ekedahl konstaterar vidare angående *De Amicitia* att "[d]e begrepp ur vilka Cicero förklarar sina abstraktioner är till stor del allmänmänskliga och endast i liten utsträckning tidsbundna" (26). Detta får anses gälla i synnerhet de rumsliga metaforerna. Här föreligger inga större skillnader i en jämförelse mellan de två texterna. Upp och ner får anses ha samma betydelse och innebörd oavsett text. Inte heller när det gäller behållarmetaforer finns några större skillnader texterna emellan.

Franssons undersökning av kärleksmetaforerna hos Propertius tar, som jag nämner i kapitlet om metod och material, upp källdomänerna sjukdom, sår, slaveri, krig, att dö, band och eld. Samtliga dessa källdomäner återfinns även i *Pro Caelio*, även om måldomänerna av förståeliga skäl inte är kärlek. Krig intar en framstående ställning även hos Propertius, vilket väl kan ses som en indikation om hur stor del detta spelade i romarnas liv. Eld och död spelar mindre framträdande roller i Ciceros båda texter. Återigen känns detta som ganska naturligt med tanke på skillnaden i de ämnen som Cicero och Propertius behandlar.

Som Cicero själv säger i *Ad Familiares* 9.21.1 *Nec enim semper eodem modo. Quid enim simile habet epistula aut iudicio aut contioni?* Von Albrecht säger: "Given the multi-faceted character of Cicero's judicial orations, a discussion of their style is bound to ascertain tendencies rather than strict rules" (41). Det är därför naturligt att skillnaderna i metaforbruk är stora i jämförelsen mellan ett rättegångstal, en filosofisk skrift och kärlekspoesi, även om de inte är fullt så stora som man kanske skulle ha kunnat förvänta sig.

6. Litteraturförteckning

- Ahlberg, Axel W; Lundqvist, Nils & Sörbom, Gunnar. *Norstedts Latinsk – Svenska Ordbok*. Andra upplagan. Smedjebacken: Norstedts, 1994.
- von Albrecht, Michael. *Cicero's Style – A Synopsis*. Leiden: Koninklijke Brill, 2003.
- Austin, R.G. *Cicero – Pro Caelio*. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press, 1960.
- Austin, R.G. *Aeneidos. Liber IV*. Oxford: Clarendon Press, 1973.
- Brill's companion to Cicero : oratory and rhetoric. Ed. James M. May. Leiden : Brill, 2002
- Cicero, M. Tullius. *De Re Publica*. <http://www.thelatinlibrary.com/cicero/repub.shtml>, 080504
- The Concise Oxford English Dictionary*. Eds. Soanes, Catherine & Angus Stephenson. Oxford: Oxford University Press, 2006.
- Conte, Gian Biagio. *Latin Literature – A History*. Övers. Joseph B. Solodow. Baltimore: The John Hopkins University Press, 1999.
- Ekedahl, Anna-Stina. ”Metaforer i Ciceros *De Amicitia*”. C-uppsats i latin, framlagd vid Språk- och Litteraturcentrum, Lunds Universitet, vt-04
- Fransson, Peter. ”Kärlekens språk hos Sextus Propertius”. C-uppsats i latin, framlagd vid Språk- och Litteraturcentrum, Lunds Universitet, vt-08.
- Hurley, Donna W. *Suetonius - Divus Claudius*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
- Lakoff, George & Johnson, Mark. *Metaphors We Live by*. Chicago: The University of Chicago Press, 2003.
- Møller-Jensen, Brian & Aili, Hans. *M. Tullius Cicero Pro Caelio Oratio. Latinsk text med svensk översättning, realia kommentar och grammatisk kommentar*. Stockholm: Institutionen för franska, italienska och klassiska språk, 2005.
- Norberg, Dag. *Processen mot Caelius och Ciceros Försvaret*. Stockholm: P.A. Norstedt & Söners Förlag, 1960.

Appendix

Ekedahls översikt över källdomäner i *De Amicitia*

Källdomän Måldomän Antal

Rumslig orientering lycklig, god, status etc 37

Behållare, med begränsningar tid 10

samtal 1

med innehåll liv 10

lingvistiska uttryck 10

minne 3

vänskap 12

Föremål och substanser tid 10

abstraktioner i människan 10

vänskap 3

Person liv, död och ålder 8

mänsklig natur 4

överseende 1

inställsamhet 1

vänskap 3

dygd 1

fosterlandet 3

Kropp liv 1

Tävling, varav 5 kapplöpning liv 3

fädernas sed 1

vänskap 3

Strid liv 2

dispyt 2

begär 1

Fälttåg politisk handling 2

Politik vänskap 1

Krig och fred ovänskap/vänskap 1

Börda ålder 1

liv 1

sorg över döden 3

	motgångar 2
	saknad 1
Ägodelar vänskap 2	
	dygd 1
Ekonomiska begrepp moral 7	
Landområde kungamakt 1	
	vänskap 4
Byggnadsverk karaktär och ålder 1	
	vänskap 1
	samhället 1
Hem liv 1	
Växtplats sinnet 2	
	vänskap 1
Trädgård liv 2	
	ålderdom 1
Organism vänskap 1	
Resa liv 3	
	tal, samtal 3
Rörelse liv 1	
Kraft vänskap och oenighet 1	
Skaparkraft dygd 1	
Seende förstå, veta 8	
Eld begär 1	
	orättvisa 1
	välvilja, vänskap 2
	dygd 1
Samarbete samtal 2	
Förhandling vänskap 1	
Rättegång samtal 3	
	vänskap 1
Skådespel samtal 1	
	offentligt liv 2
Jordskred händelse 1	
Hjord vänner 1	
Källa välvilja 1	
Födelse tillblivelse 8	

Likhet kärlek 1
Förening vänskap 1
Anseende för dygd vänskap 1
Naturen vänskap, gemenskap 2
Livsförnödenheter vänskap 1
Mat och dryck vänskap 3
Hälsa vänskap 1
Gift tal 1
Sjukdom sorg 1
Operation samtal 1
Vävnad samtal 1
Rep vänskap 1
Klädesplagg vänskap 2
Klister nytta 1

Totalt 239

[1](#) Austin, 151.

[2](#) Norberg, 6-7.

[3](#) Om detta är Clodias syster och Ciceros ärkefiende vet vi inte. Norberg argumenterar för att så är fallet (22 ff.) medan en omfattande majoritet av dem som forskat i ämnet anser att P. Clodius är en annan person med samma namn.

[4](#) I fortsättningen refererad till som 'Ahlberg' så som vedertagen praxis bland svenska latinister verkar vara.

[5](#) Møller-Jensen, Brian & Aili, Hans. *M. Tullius Cicero Pro Caelio Oratio. Latinsk text med svensk översättning, realia kommentar och grammatisk kommentar*. Stockholm: Institutionen för franska, italienska och klassiska språk, 2005.

[6](#) Austen, 82.